

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i64.192>
УДК 32.019.5:316.77

Ваїєр А. М.* (НУ «ОЮА»)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8662-9322>

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

INTERACTIVE FORMS OF POLITICAL COMMUNICATION

***Alina Vaiier** – Assistant at the Political Theories Department, National University “Odesa Law Academy” (23, Fontanska Doroha St., Odesa, Ukraine).

Abstract

On the Internet, as a formed political institute, the traditional structure of semantic information submission is changing. As informatization and democratization of the Ukrainian state is an urgent political task, the space of Internet communications becomes an arena for developing a consolidated political position of the authorities and society. The communication features of the Internet make it possible to exercise a legitimate political discourse on society with the authorities. It is possible to update the political communication of the state as follows: to digitize the power management process, to put into practice “e-government” and “e-democracy”, to use Internet technologies by managers and officials at all levels, to increase computer literacy of the population. This article examines the differences between political and ordinary communication, analyzes various models of political communication, and analyzes the functions of political communication on the example of research by other scholars, and the conclusion is made that in the context of modern Ukrainian reality, political communication, both, livelihood and broadcast political culture, in turn, can become the foundation of democratic interaction of the state and civil society. Internet modified traditional political institutions formed the structure of supply semantic information. As the informatization and democratization of the Ukrainian state is relevant, the space of Internet communications becomes an arena for developing a consolidated political position of the authorities and society. The communication features of the Internet make it possible to exercise a legitimate political discourse on society

with the authorities. In general, the number of Internet users has been steadily increasing over the years, including more young and educated social groups. It is for young people and people who need to improve their educational level that the Internet becomes an important source of information and knowledge. It is also important that with the development of online communities and the development of voluminous backgrounds with respect to the political life of the environment, traditional ways of communicating politics with the electorate are losing effectiveness, and the level of trust in political information from official sources is falling. And virtuality, as an artificially created world where one has to communicate not with things but with their images, provides ample opportunity for finding new methods of political influence.

Keywords: *political communication, interactivity, political consciousness, internet, social networks.*

Постановка проблеми: дослідження форм політичної комунікації є актуальним так як політична комунікація в цілому відрізняється від комунікації звичайної, тому що включає в себе як соціальні, так і політичні процеси. Соціальними елементами політичної комунікації є наявність комунікативного простору, жива комунікація, якій властивий постійний прогрес, застосування всіх відповідних технічних інформаційних пристроїв, активна участь всіх акторів, в результаті чого формується діяльність. Сучасні технологічні можливості дозволяють здійснювати інформаційний обмін безпосередньо (інтерактивно) між політичним актором і його виборцями.

Метою дослідження є аналіз форм політичної комунікації та розкриття засобів формування політичної свідомості на прикладі соціальних мереж.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питання політичної комунікації розглядається різними дослідниками. Деякі вчені вважають, що модель, яка являє комунікацію як інтерактивний процес, була вперше запропонована в 50-х роках ХХ століття Ст. Шрамом, який одним з перших підкреслив необхідність існування зворотного зв'язку і запропонував модель, де робиться акцент на поведінці учасників комунікаційного процесу. Д. Брайант і С. Томпсон довели, що, починаючи з 90-х років ХХ століття, важливим інтерактивним комунікаційним інструментом політичних кампаній і джерелом політичної інформації стає Інтернет.

Політичні елементи й комунікації в першу чергу пов'язані з публічним характером спілкування, який виявляється через суму трьох

складових: самого політичного процесу, масовості комунікації та інформаційного обміну. Основним суб'єктом політичної комунікації виступає політичний суб'єкт або ж об'єкти політики, інформаційні акції пов'язані в першу чергу з боротьбою за владу, а результатом комунікації є можливість впливати на політичне життя. Так само політична комунікація може носити глобальний наднаціональний характер.

З вищесказаного стає очевидно, що комунікативний процес в політиці здебільшого орієнтований на трансляцію і інтерпретацію інформації, яка може впливати на політичне життя.

У різних дослідженнях можна зустріти різні функції політичної комунікації, які відносяться до громадянського суспільства і політики. Серед всіх можна виділяти ряд основоположних:

інформаційна функція, яка відповідальна за поширення необхідної інформації про процес функціонування політики;

регулятивна функція, яка дозволяє виробити найбільш ефективний метод взаємодії як між політичними силами, так і між політикою і громадянським суспільством;

функція політичної соціалізації, яка відповідає за становлення норм політичної культури і діяльності;

маніпулятивна функція, яка відповідає за формування певної громадської думки з того чи іншого політичного події;

функція політико-культурного обміну (Василик, 2003).

Зазначені функції політичної комунікації не виступають окремо, вони переплітаються утворюючи складну структуру, доповнюючи один одного. Їх реалізація необхідна для підтримки фундаментальної потреби політики: забезпечення згоди між тим хто керує і керованим.

Політична комунікація може бути двох видів – горизонтальною і вертикальною. Перша здійснюється між особами однаковими за політичним статусом, друга – між людьми різного політичного статусу.

Серед сучасних способів політичної комунікації можна виділити три основних:

За допомогою ЗМІ – регулярної преси, політичної літератури та афіш. Це непрямий спосіб комунікації;

За допомогою політичних організацій – через політичні партії та громадські зацікавлені групи;

Комунікацію через неформальні канали зв'язку – особисте спілкування (Шварценберг, 1992).

Не дивлячись на важливе значення всіх зазначених способів політичної комунікації, сьогодні найважливіше значення має як раз останній – неформальний. Більш того для Інтернету обсяг інформації і відстань між суб'єктами комунікації не має значення, а ось складність інформації, що надходить – має. Графіки, діаграми, складні побудови, не можуть бути без спотворення перенесені в пресу і на телебачення, а ось Мережа Інтернет, дозволяє використовувати складну інформацію.

Тракуючи комунікацію як акт і процес встановлення контактів між суб'єктами взаємодії з допомогою обміну інформацією, слід розглядати політичну комунікацію, відповідно, як створення, відправлення, отримання та обробку повідомлень, які справляють важливий вплив на політику в цілому і на політичну свідомість і політичну поведінку, зокрема. При цьому, наголосимо, що новітні інформаційно-комунікаційні технології змінили традиційну комунікацію: на зміну односторонній поступово приходить транзактна комунікація.

На думку американських вчених Д. Брайанта і С. Томпсона, інтерактивність (транзактність) характеризується як «зміна ролей – перехід до таких міжособистісних комунікаційних відносин, в яких кожна сторона може по черзі виступати в ролі відправника, одержувача або передавача інформації» (Дженнингз, 2004, с. 395–396).

Поява моделі Ст. Шрама знаменувала собою відхід від спрощеного лінійного трактування політико-комунікаційних процесів, до моделі, що підкреслює спільне використання інформації комунікантами, взаємодіючими один з одним при передачі та отриманні повідомлення. Така циклічна модель являє комунікацію як інтерактивний і інтерпретативний процес, в якому комуніканти майже одночасно відправляють і отримують повідомлення (Дженнингз, 2004, с. 26–27).

З 90-х років ХХ століття одним з найважливіших інструментів політичної комунікації, як це раніше було зазначено, стає Інтернет. Саме Д. Брайант і С. Томпсон довели це. Інтерактивне Інтернет-спілкування вчені визначають як обмін повідомленнями в режимі реального часу, в залежності від програмного забезпечення шляхом передачі голосу, відеозображення або тексту (Дженнингз, 2004, с. 345).

Для характеристики інтерактивного Інтернет-спілкування та діяльності в політичному дискурсі використовуються в позитивному значенні терміни «мережевий активізм» і «киберактивізм» («network activism» і «cyberactivism»). Це – інформаційно-пропагандистська

діяльність та організаційні дії для збору людей, засобів, створення спільнот, лобіювання, що здійснюється з використанням електронних комунікаційних технологій, таких як соціальні медіа (Twitter, Facebook, YouTube і т. д.), електронна пошта (Розин, 2004)

У негативному трактуванні використовується в політичному дискурсі термін – «слактивізм» (slacktivism). Вчені зазначають, що даний термін став сьогодні розповсюдженим, коли хочуть «принизити» роль електронних форм політичної участі, принизливо характеризують мережеву активність учасників інтерактивних форм комунікації (Christensen, 2011).

Наприклад, у повідомленні на одному з блогів пропонується визначення цього терміна, яке включає елементи іронії: «слактивізмом або кликтивізмом позначають всім знайомий феномен, коли замість того, щоб вийти на вулицю з плакатом, людина ставить свій «плюс один» під фотографією цього самого плаката в соцмережах. Цікаво, якщо б при цьому з картки голосуючого списувалося б 5 копійок, були б Інтернет-петиції так само популярні?» (Sincerely mine, 2012).

Особливо важливими інтерактивними засобами формування політичної свідомості, на мою думку, сьогодні є соціальні мережі (англ. social network), їх кількість постійно збільшується, тому починають створюватися сервіси, що поєднують інформацію з декількох подібних сайтів одночасно. Кожен з таких інтерактивних засобів має свої особливості. Так блогам (англ. blog, від web log, «мережевий журнал або щоденник подій») притаманні короткі записи, відсортовані в зворотному хронологічному порядку, і вони орієнтуються на сторонніх читачів, які можуть публічно полемізувати з автором блогу. Веб-форуми є засобом організації спілкування відвідувачів веб-сайту, де окремо взята тема, по суті, є тематичною гостьовою книгою, яка дає можливість спілкування не в реальному часі. Це спонукає до більш серйозних обговорень, оскільки надає більше часу на обдумування відповіді. Чати (англ. chat – базікати) – засоби спілкування в режимі реального часу з допомогою обміну текстовими повідомленнями. Фахівці класифікують дану форму онлайн спілкування за різними критеріями її використання. Використання чатів поділяють наступним чином: all2all – групова комунікація (наприклад, IRC, Yahoo! Chat); p2p – персональні комунікації (наприклад, ICQ, Jabber, Skype, Yahoo! Messenger, AOL Instant Messenger), особисте спілкування; b2b – ділові комунікації: робота в групах; b2c – споживчі комунікації: підтримка клієнтів компанії на корпоративному сайті.

Кожен вид або група інтерактивної комунікації відрізняється специфікою впливу, але разом з тим має і спільні риси, що характеризують загальну стратегію впливу на людину і суспільство.

Таким чином можна виділити основні напрями впливу інтерактивної комунікації на формування політичної свідомості суспільства:

1. Здійснення комунікації за допомогою Інтернет-середовища формує принципово новий тип інтерактивної комунікації. Зазначені вище сучасні форми інтерактивної комунікації дозволяють:

- отримувати інформацію у відповідності з потребами;
- корегувати її в разі необхідності;
- в дискусії визначати сильні і слабкі сторони своїх політичних ідей і установок.

2. Сучасні комунікаційні сервіси Інтернету, підвищуючи рівень віртуальної інтерактивності, фактично аналогічні розмові двох людей, які обличчям один до одного спілкуються в реальному світі. Саме тому вони індивідуалізують комунікацію до такої міри, що можуть донести кожній людині, якої б величезної аудиторії це не стувалося, інформацію, потребу в якій відчуває конкретний індивід і на основі якої формується індивідуальне усвідомлення світу взагалі і політичних процесів, зокрема.

3. Дослідники звертають увагу на зміни, що характеризують формування політичної свідомості народів світу в умовах формування інформаційного суспільства: поступово пріоритетними стають, зокрема, креативність, розширена (глобальна) комунікація. На цьому акцентують увагу П. Норріс і Р. Інглхарт в роботі «Космополітичні комунікації: культурне розмаїття в глобалізованому світі» (Norris, 2001).

4. Сучасні комунікаційні сервіси Інтернету, на думку вчених, фактично стають додатковим ресурсом для особистісної самореалізації. Об'єднання інформаційних мереж на основі Інтернету, мобільного зв'язку, телекомунікацій, сприяє виникненню інфосфери, яка має важливе значення для формування політичної свідомості і політичної культури. Американським дослідницьким центром «Pew research» були отримані такі дані:

- для 36% користувачів соціальні мережі «дуже важливі» або «досить важливі» для отримання політичних новин;
- для 26% користувачів вони «дуже важливі» або «досить важливі», коли розглядаються політичні питання, які важливі для них;
- для 25% користувачів соціальні мережі «дуже важливі» або «досить важливі» при обговоренні політичних питань з іншими;

– для 25% користувачів «дуже важливо» або «досить важливо» використовувати соціальні в пошуку інших людей, які поділяють їхні погляди з важливих політичних питань (Rainie, 2012).

Можна погодитися з думкою, що завдяки інтерактивності, яка розширює свої можливості при використанні нових технологій, фактично переглядається традиційний механізм формування свідомості в цілому і, зокрема, політичної свідомості. Інтерактивні комунікації забезпечують більшу активність учасників комунікаційного процесу у виборі інформації, її відповідності особистим смакам та уявленням, вибір місця і часу для знайомства з нею, пошуку фактів на її підтвердження або спростування. Дослідження, про яке йшлося вище, виявило велике значення для користувачів Інтернету питання про збіг або протилежності власних поглядів і тих джерел інформації, які використовуються при комунікації. Більшість американців вважають за краще мати справу з тими джерелами інформації, які є нейтральними. Тим не менш, близько чверті опитаних кажуть, що вони хотіли б отримувати новини з джерел, які відповідають їх політичним поглядам. Парадоксальним став факт: п'ята частина американців (18%) кажуть, що вони воліють медіа-джерел, які кидають виклик їх поглядам, а не зміцнюють їх (Rainie, 2012). Можливостей для пошуку контраргументів власної точки зору Інтернет дає значно більше, ніж традиційні ЗМІ. Звичайно можливості використання Інтернету для політичної комунікації обмежуються державним устроєм тієї чи іншої держави, в країнах де немає доступу до Інтернету, або ж політики не вступають в комунікації в віртуальному просторі (бідні країни, тоталітарні режими) немає ніякої мови про інтерактивну політику, що відображає низький рівень політичної культури суспільства. Говорячи ж про державах де це можливо, зокрема в Україні, можна говорити про електронне громадянське суспільство, яке по ряду причин активніше і прогресивніше реального.

Актуалізувати політичну комунікацію держави можна наступним чином: оцифрувати владно управлінський процес, реалізувати на практиці «електронний уряд» і «електронну демократію», використовувати Інтернет-технології управліннями і службовцями на всіх рівнях, підвищити комп'ютерну грамотність населення.

Така діяльність уже давно активно проводиться владними структурами. Можна привести в приклад доповідь ООН Global e-Government Survey 2012 – «Глобальне дослідження електронного уряду», де був складений рейтинг ступеня розвиненості електронно-

го уряду різних країн. Важливо, що в Україні за рахунок дешеvizни мобільного зв'язку та Інтернету цей рейтинг досить високий, і в цілому обходить багато Європейських країн, хоча індекс розвитку людського потенціалу, досить невеликий, в порівнянні з європейськими державами. Загальний індекс розвитку електронного уряду в Україні становить 0,7182, у Європи – 0,7188, в світі – 0,4882 (за рахунок держав без доступу до Інтернету). Індекс електронного участі у України 0,6579, а в Європі всього лише 0,3482 (Global e-Government Survey, 2012). Ці дані дозволяють говорити, що розвиток електронної демократії в Україні просувається досить швидко і вона вже може суперникати з різними європейськими державами за цим показником.

Важливо так само сказати, що в рамках цієї доповіді ООН відзначалося наскільки важливо співвідносити території і кількість населення в різних країнах, Україна не маючи населення що перевищує сто мільйонів чоловік (як країни, поміщені в початок списку), не володіє такими ж кількісними характеристиками розвитку електронної демократії, однак недалеко за якістю.

Потенціал політичної інтернет-комунікації пояснюється: різноманітністю каналів впливу на користувача; симуляцією політичного діалогу; можливістю працювати в режимі онлайн; миттєвим доступом до величезної кількості повідомлень; взаємодією на адресата інформації рекламою і агітацією; можливістю електронного голосування і все більшим впровадженням Інтернету в і близько політичні сфери суспільства.

Модифікація політичної комунікації дозволила інтернет-аудиторії бути не просто спостерігачем політичного процесу, але і його повноправним членом, що збільшує легітимність влади та сприяє побудові довірчих відносин між державою і суспільством.

В Інтернеті як сформованому політичному інституті традиційна структура подачі семантичної інформації видозмінюється. Оскільки інформатизація і демократизація української держави є актуальною політичним завданням, простір інтернет-комунікацій стає ареною для вироблення консолідованої політичної позиції влади і суспільства. Комунікаційні особливості Інтернету дозволяють здійснювати легітимний політичний дискурс суспільства з владою.

У контексті сучасної української дійсності, політична комунікація, виступаючи способом, засобом існування і трансляції політичної культури, в свою чергу, може стати фундаментом демократизації взаємодії держави і громадянського суспільства.

Разом з цим, хоч Інтернет-комунікації і сприяють формуванню політичної свідомості та політичної культури, вони створюють нові і підсилюють старі можливості для маніпуляції свідомістю. Тому, говорячи про шляхи формування політичної свідомості на основі інтерактивних комунікацій, важливо визначити, як можна протистояти таким маніпуляціям, які породжують негативні явища в політичній поведінці. Оптимально це можна дослідити на прикладі електоральної поведінки, аналізуючи процес голосування як демократичної форми політичної діяльності людини в сучасному суспільстві.

Література:

- Василик, М. А. (2003). *Основы теории коммуникации*. М.: Гардарики.
- Влияние Интернета на сознание и структуру знания* (2004) / ред. В. Розин. М.: ИФ РАН.
- Дженнингз, Б, Томпсон, С. (2004). *Основы воздействия СМИ* / Пер. с англ. В. Кулеба, Я. Лебеденко. М.: Издательский дом Вильяме.
- Шварценберг, Р.-Ж. (1992). *Политическая социология*: в 3 ч. Ч. 1. М.: РАУ.
- Christensen, H. S. (2011). Political activities on the Internet: Slacktivism or political participation by other means? *First Monday*, Vol. 16, 2. URL: <http://goo.gl/8o4PFR>
- Global e-Government Survey 2012*. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2012-Survey/unpan048065.pdf>
- Norris, P. *Digital Divide? Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide* (2001). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rainie, L., Smith, A. (2012). Politics on Social Networking Sites. *Pew Research Center*, 4 September. URL: <http://goo.gl/b28ADT>
- Sincerely mine (2012). *Tani-flint.blogspot.ru*. URL: <http://goo.gl/k2YGGs>

References:

- Christensen, H. S. (2011). Political activities on the Internet: Slacktivism or political participation by other means? *First Monday*, Vol. 16, 2. URL: <http://goo.gl/8o4PFR>
- Dzhenningz, B., Tompson, S. (2004). *Osnovy vozdeystviya SMI* / Per. s angl. V. Kuleba, Ya. Lebedenko [Basics of the media impact / Per. from English V. Kuleba, J. Lebedenko.]. Moscow: Izdatelskiy dom Viliame. [in Russian].

Global e-Government Survey 2012. URL: <https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2012-Survey/unpan048065.pdf>

Norris, P. *Digital Divide? Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide* (2001). Cambridge: Cambridge University Press.

Rainie, L., Smith, A. (2012). *Politics on Social Networking Sites*. *Pew Research Center*, 4 September. URL: <http://goo.gl/b28ADT>

Shvartsenberg, R.-Zh. (1992). *Politicheskaya sotsiologiya: v 3 ch.* [Political sociology: in 3 hours]. Ch. 1. Moscow: RAU. [in Russian].

Sincerely mine (2012). *Tani-flint.blogspot.ru*. URL: <http://goo.gl/k2YGGs>

Vasilik, M. A. (2003). *Osnovy teorii kommunikatsii* [The basics of communication theory]. Moscow: Gardariki. [in Russian].

Vliyaniye Interneta na soznaniye i strukturu znaniya / red. V. Rozin [The influence of the Internet on consciousness and the structure of knowledge / ed. V. Rozin] (2004). Moscow: IF RAN. [in Russian].

Анотація

Вайєр А. М. Інтерактивні форми політичної комунікації. – Стаття.

В Інтернеті як сформованому політичному інституті традиційна структура подачі семантичної інформації видозмінюється. Оскільки інформатизація і демократизація української держави є актуальним політичним завданням, простір інтернет-комунікацій стає ареною для вироблення консолідованої політичної позиції влади і суспільства. Комунікаційні особливості Інтернету дозволяють здійснювати легітимний політичний дискурс суспільства з владою. В даній статті розглянуто відмінності політичної комунікації від звичайної, проаналізовано різні моделі політичної комунікації, також проведено аналіз функцій політичної комунікації на прикладі досліджень інших вчених.

Взагалі, кількість Інтернет-користувачів постійно зростає протягом багатьох років, серед них більше молодих і освічених соціальних груп. І саме для молоді та людей, які мають потреби у підвищенні свого освітнього рівня, Інтернет стає важливим джерелом отримання інформації і знань. Важливо також і те, що з розвитком інтернет-спільнот і розвитку в них об'ємного фонового по відношенню до політичного життя середовища, традиційні способи комунікації політики з електоратом втрачають ефективність, а рівень довіри політичної інформації з офіційних джерел падає.

А віртуальність, як штучно створений світ, де людина має спілкуватися не з речами, а з їх образами, дає широкі можливості для пошуків нових методів політичного впливу.

І все ж таки робиться висновок, що у контексті сучасної української дійсності, політична комунікація, виступаючи засобом існування і трансляції політичної культури, в свою чергу, може стати фундаментом демократизації взаємодії держави і громадянського суспільства.

Ключові слова : *політична комунікація, інтерактивність, політична свідомість, інтернет, соціальні мережі.*